

СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ¹
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЗОРАН СИМИЋ, *СИНТАКСА ПАДЕЖА У ГОВОРУ
РОМАНИЈСКОГ ПЛАТОА: МЕТАФОРИЗАЦИЈА
ПРОСТОРА.*

*Библиотека Јужнословенској филолоја,
Нова серија, књ. 25, Београд: Институт за српски
језик САНУ, 2018, стр. 373.*

Географско одређење монографије коју овде представљамо је романијски плато, а прецизније појашњено – речима самога аутора, „испитивано подручје представља северозапад старовлашког простора у Босни и обухвата говор романијског платоа чију југозападну границу чини планина Романија и њени обронци, а западну река Каљина“ (стр. 11). Аутор Зоран Симић истражио је за потребе своје докторске дисертације, одбрањене на Филозофском факултету у Новом Саду 2016. године, одлике падежног система романијског говора Старог Влаха, који има особине југоисточног поддијалекта херцеговачко-крајишког дијалекта, те рукопис дисертације, унеколико измењен и делом чак скраћен, преточио у ову монографију која представља – најкраће речено – дескрипцију синтаксичких прилика у домену употребе падежа. Научна конципираност ове монографије показује окренутост

¹ sofija.miloradovic@sanu.ac.rs

Приказ је примљен 10. јануара, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 30. марта 2020.

њеног аутора ка савременим приступима дијалектолошком материјалу, а то се огледа у избору лингвистичког нивоа истраживања, као и у избору одговарајућег теоријско-методолошког приступа: „Овај рад представља резултате синтаксичко-семантички усмереног дијалектолошког истраживања српског језика, а формално-синтаксички ограниченог на падежне моделе детерминативног типа [...]“ (стр. 11).

Ова се монографија др Зорана Симића природно надовезала на неке његове раније објављене, зналачки урађене прилоге из области дијалекатске синтаксе, у којима је реч о дескрипцији појединих делова синтаксичког система завичајног Симићевог говора, али и појединих говора на нашој лингвогеографској периферији, у несловенском окружењу (у питању су српски говори у Румунији). Тако, аутор ове књиге своје закључке заснива на резултатима сопствених теренских истраживања, као и на материјалу представљеном у релевантним студијама и радовима мањег обима других аутора, те с ослонцем на раније уочене и представљене неке од интригантних синтаксичких конструкција (Миленко Филиповић, Цевад Јахић, Слободан Реметић).

Синтаксичка проблематика доскора није била предмет истраживања у српској дијалектологији, па су дуго постојали само најфрагментарнији подаци везани за овај језички ниво у српским народним говорима, и они су углавном давани узгредно, као додатак у студијама које обрађују морфолошке системе одређених говора, или је пак у питању био понеки мањег обима прилог из ове области. Тек током последњих година појавиле су се монографије и радови у којима је дата дескрипција синтаксичких прилика у домену употребе падежа, но пре свега када је реч о српским говорима интензивније захваћеним балканизацијом (одн. анализацијом) – призренско-тимочким и косовско-ресавским. И управо је због тога особито значајан одабир терена за дијалектолошка истраживања чији резултат представља ова монографија — у питању су говори чије одлике чине основицу српског језичког стандарда, притом говори са конзервативном структуром падежног система, што нам пружа додатну могућност компарирања ових српских језичких варијетета.

Рецензирани рукопис садржи *Увод*, централни део са седам основних целина, потом одељке *Закључак* (и на енглеском језику), *Литература*, *Реферисар* *преклопа* и *падежних конструкција*, *Прилози: шабеларни и схематски прикази, карте*. Средишњи део рада обухвата следеће целине с рашчлањеном просторношћу и темпо-

ралношћу: *Предлошко-падежни формализатори просјорносћи*, I. *Просјорна локајивносћ*, II. *Просјорна йтранслокајивносћ: йерлајивносћ*, III.1. *Просјорна йтранслокајивносћ: адлајивносћ*, III.2. *Просјорна йтранслокајивносћ: дирекјивносћ*, IV. *Просјорна йтранслокајивносћ: аблајивносћ*, *Темјоралносћ*, I. *Темјорална иденјификација – временска локализација*, II. *Темјорална кванјификација*, *Квалификајивносћ*, *Инјенционалносћ*, *Каузалносћ*, *Кондиционалносћ* и *Концесивносћ*.

Монографија о којој овде говоримо може се двојачко одредити: по коришћеном корпусу она припада дијалектологији, а по приступу том корпусу – синтакси, при чему је у представљању, тј. у анализи грађе одступљено од традиционалног синтаксичког приступа. У већини објављених дијалектолошких монографија и текстова, посебно ако имамо у виду монографске описе појединих српских народних говора објављиване у другој половини прошлога века, присутна је подела на беспредлошке и предлошке падежне синтагме, те традиционални синтаксички приступ, у коме се значења групишу око падежне форме. Међутим, у овој је монографији примењен теоријско-методолошки приступ близак савременој синтаксичкој теорији и методологији, код нас одомаћен тек у последњим деценијама у проучавању савременог српског језика (уп. нпр. теоријско-методолошки приступ и терминологију у Предраг Пипер и др., *Синтакса савременога српског језика. Просја реченица*, 2005) и старосрпских споменика (уп. нпр. Слободан Павловић, *Дейтерминајивни падежи у старосрпској йословнойравној йисменосћи*, 2006), уз коришћење у знатној мери већ усаглашеног појмовно-терминолошког апарата. Аутор, ни при овако усмереном приступу, није губио из вида да се ради на дијалекатском корпусу, чије се специфичности морају уважавати ради валидности закључака који се доносе.

На овај начин добијена је потпуна информација о томе којим се све падежним конструкцијама може формализовати одређено просторно, временско или неко друго значење, али је могуће, уз одређени напор, обавестити се и о томе која се све значења могу формализовати одређеном падежном конструкцијом. Графички, првенствено табеларни начин представљања је у сваком случају, сматрамо, и најконцизнији и најпрегледнији за сагледавање одређених корелација, при чему су у томе од знатне помоћи и шематски прикази. За поменути „обрнути“ начин сагледавања од користи је и приложени регистар предлога и падежних конструкција који је аутор сачинио. Дакле, у првом плану аутора

био је опис функционисања забележених предлошко-падежних конструкција у анализираним семантичким пољима. Међутим, ту су и поменуте додатне вредности овога рада. Комплексни но ипак прегледни шематски прикази транспоновања значења по једне падежне конструкције из сваког протолокационог семантичког субпоља, као изворног домена, у анализирана апстрактна семантичка поља као циљне домене знатно доприносе лакшем и бржем сналажењу читаоца који тражи одређени податак и, истовремено, доприносе сумарном представљању истраживаних чињеница.

Овако исцрпно осмотрена структура падежног система једног говора омогућава у извесној мери и сагледавање још понеких важних датости: који се падежни односи у овом народном говору обавезно реализују као предлошке конструкције, која је реакција датих предлога који учествују у реализацији тих односа, који се све предлози користе у исказивању одређеног значења или значењских поља, а омогућава и уочавање могућег ширења (/ сужавања) семантичког обима појединих предлошко-падежних конструкција, те конкурентног односа одређених предлошких лексема.

Ваља истаћи и предрадње које су неопходне за израду монографије овога типа, које су дуготрајне и приметне, а којима се због њихове невидљивости у крајњем резултату не придаје пажња; наиме, неопходност ширег контекста за синтаксичку анализу изискује вишесатна снимања слободног спонтаног разговора са саговорником који је носилац локалног идиома, и то на различите теме, као и претраживање штампаних дијалекатских текстова других аутора, јер се тражени синтаксички податак само у ретким случајевима добија као одговор на директно питање упућено саговорнику (најчешће путем упитника).

У науци о српском језику ова се монографија због теренског материјала којим обилује може посматрати и као извор релевантних чињеница за друге језичке нивое поред синтаксичко-семантичког – за фонетски, морфолошки, лексички. Уколико треба дати и неки квантитативни показатељ, онда помињемо и више десетина испитаних пунктова и неколико стотина библиографских јединица, са којима аутор – важно је рећи – кореспондира у своме тексту суверено и с пуним разумевањем. И стога сматрамо да није претенциозно оно што читамо у закључним напоменама – да је „извршеним описом функционисања синтаксичко-семантичких структура изражених предлошко-падежним конструк-

цијама у истраживаном говору“ попуњена једна од празнина „на мапи синтаксичких истраживања функционисања детерминативних падежних система на српском језичком простору“ (стр. 313).

И да сада закључимо. Вредност представљене монографије, најсведеније речено, огледа се у аргументованом указивању на најважније елементе у оквиру падежне синтаксе говора романијског платоа и у богатству грађе која нам се у оквиру ње презентује, а без које, што је ваљда сасвим неупитно, и не може бити ваљано обављеног дијалектолошког посла. Аутор кроз читав свој текст доследно уважава чињенице прибављене приликом опсежних теренских истраживања и стога пружа више но солидну основу и за нека будућа разматрања начетих синтаксичких проблема, те за извлачење закључака различите врсте, па – надамо се – и за израду упитника везаног за синтаксички ниво у овој дијалекатској јединици српскога језика. Међутим, његова најважнија мисија јесте да послужи као подстицај за будуће сличне подухвате, а нешто слично и Зоран Симић на самом крају *Закључка* каже, мислећи на питања која су му се сигурно током рада наметала и на која се – ма колико ми то желели – не може дати одговор у једној књизи: „Сама анализа је отворила мноштво појединачних истраживачких проблема, како синхронијског тако и дијахронијског карактера [...]“ (стр. 313). Реч је о монографији која је по много чему узорна: по избору терена и избору лингвистичког нивоа истраживања, по теоријско-методолошком приступу у обради дијалекатске грађе, по броју испитаних пунктова и консултованих библиографских јединица. Овоме треба, међутим, додати и нешто што се ипак не мора подразумевати ни код лингвистичких монографија, а то је да је ово монографско дело и језичко-стилски више но узорно, па је и то на задовољство стручне читалачке публике.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).